

ישיבת הפתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת כי תשא תשע"א

חטא העגל - במה חטאו ישראל, ובמה חטא אהרן

שור (כמבואר ברמב"ן שמות שם), ולכן עשו פני שור שעליו תשרה השכינה. זהו שאמרו ישראל, "אלה אלהיך ישראל אשר העלונך מארץ מצרים". כלומר, זהו החפץ שעליו שורה מעתה השכינה שהוציאה אותנו ממצרים (ולא שהעגל עצמו הוציאם ממצרים). זהו גם פירוש בקשתם, "קום עשה לנו אלהים". כלומר, עשה לנו איזה חפץ שתשרה עליו השכינה¹.

[ומה שביקשו בפרט "אלהים אשר ילכו לפנינו" ולא סמכו על עמוד הענן שהיה הולך לפניהם להנחותם הדרך - אולי היה זה מפני שראו, שלא תמיד אפשר לסמוך על עמוד הענן בדבר הזה. הרי ביום השלישי לצאתם ממצרים, ה' אומר למשה: "דבר אל בני ישראל וישיבו ויחזרו לפני ה' החירות" (שמות יד, ב). למה צריך לדבר אל בני ישראל ולומר להם לאן לנסוע? הרי ה' הלך לפניהם... בעמוד ענן לנחותם הדרך" (שם יג, כא) ללכו אחרי הענן, וזהו! אלא שבגמרא מוכח, שעמוד הענן לא היה נוסע לעולם לאחור (יומא עה, ב). נמצא, שבמסע זה עמוד הענן לא יכול להנחות את ישראל. ישראל צריכים לנסוע לאחור, כשעמוד הענן נעלם מעיניהם, או ממשיך לכיוון ים סוף, שם פוגשים אותו שנית (שמות יד, יט). על כל פנים, ישראל מסיקים מכאן, ש"הוראת" עמוד הענן אינה מוחלטת, וצריך גם את משה רבינו כדי לדעת לאן לנסוע. לכן הם מבקשים "אלהים אשר ילכו לפנינו" כלומר, אפילו לענין זה - שלכאורה איננו זקוקים בו למשה רבינו, שהרי יש את עמוד הענן שמורה לנו את הדרך - אפילו בזה אנו מבקשים תחליף למשה רבינו, שהרי לא תמיד אפשר לסמוך על עמוד הענן. וכל שכן ועל אחת כמה וכמה, שאנו זקוקים לתחליף למשה רבינו בשביל דברים אחרים].

חטא העגל - נסיון להכריח את השכינה...

והנה, מחשבה זו כשלעצמה, לעשות איזה חפץ או ליחד איזה מקום בעולם שתשרה עליו השכינה, עדיין איננה מחשבה פסולה. זו הרי המחשבה העומדת ביסוד הענין של המקדש, ובני ישראל הרי ידעו בזמן שעשו את העגל, שמקדש שכזה עתיד להבנות, שהרי אמרו בשירת הים (שנאמרה ברוח הקודש): "תבאמו ותטעמו פהר נחלתך, מכוון לשבתך פעלת ה', מקדש ה' כוננו ידך" (שם טו, יז). כלומר, הקב"ה עתיד לבנות מקדש, שישמש כמקום להשראת השכינה בעולם. אמנם ישראל לא הגיעו עדין ל"הר נחלתך", ששם אמור להבנות המקום המדובר, אבל הקב"ה הרי הסכים לעשות מקום זמני להשראת השכינה גם בטרם הגיעו ל"הר נחלתך", והוא המשכן שבמדבר, וא"כ

כוונת בני ישראל בעשיית העגל

התורה מספרת בפרשתנו: "ויקרא העם פי בשש משה לרדת מן ה'הר, ויקהל העם על אהרן ויאמרו אליו: קום עשה לנו אלהים אשר ילכו לפנינו, פי זה משה האיש... לא ידענו מה ה'היה לו" (שמות לב, א). לפי חשבונם של ישראל, משה היה אמור כבר לרדת מן ההר (ע"י רש"י שם), והנה הוא אינו מגיע. בנוסף לכך, "בא השטן וערבב את העולם, והרעה דמות חושך ואפלה וערוביאי, לומר: ודאי מת משה, לכך בא ערוביאי לעולם" (רש"י שם). בעקבות כך, נקהלים ישראל על אהרן, ודורשים ממנו: "קום עשה לנו אלהים אשר ילכו לפנינו"!

וצריך להבין: מה פירוש "קום עשה לנו אלהים"? וכי אפשר לעשות אלהים? חוץ מזה, לשם מה נחוצים להם אלהים חדשים? הרי גם אם משה מת, אבל הקב"ה נשאר! גם השטן לא הראה להם כאילו הקב"ה איננו. הוא הראה להם רק שמשה איננו. ואם כן, מה שהם זקוקים לו הוא תחליף למשה, ולא אלהים חדשים.

גם את דברי ישראל לאחר שנעשה העגל, קשה מאד להבין. הם אומרים: "אלה אלהיך ישראל אשר העלונך מארץ מצרים" (שם ד). מה הכוונה בזה? איך יתכן לומר, שעגל שנעשה היום, הוא זה שהוציא את ישראל ממצרים לפני שלשה חודשים? הרי רק שוטה גמור יאמר דבר כזה! (ע"י רמב"ן שם) האם היו ישראל שוטים עד כדי כך?! ודאי שלא! אם היו שוטים עד כדי כך, הקב"ה לא היה כועס עליהם. על שוטה יש מקום לרחמים, לא לרוגז. ברור אם כן, שלא היו שוטים. הם היו דור דעה, דור שזכה לדבר עם השכינה ולקבל נבואה במדרגה גבוהה יותר מיחזקאל בן בוזי וכל הנביאים (ע"י רש"י שם טו, ב ד"ה זה א-לי). מה אם כן הפשט בפרשה הזו?

בעקבות שאלות אלו ואחרות הסבירו הראשונים, שכוונת ישראל לא היתה לעשות לעצמם אלוהות חדשה, אלא רק להעמיד להם תחליף למשה רבינו. משה היה מבחינתם ה"חפץ", שבאמצעותו שרתה בקרבם השכינה. ה' "מוליד לימין משה זרוע תפארתו" (ישעיהו סג, יב). כשצריך לבקוע את הים, משה מרים את ידו והים נבקע. כשצריך להלחם בעמלק, משה מרים את ידו וישראל מנצחים. והנה משה מת (לפי דעתם), ואם כן צריך לחפש לו תחליף, איזשהו חפץ אחר להשרות עליו את השכינה כמו ששרתה על משה (ע"י אב"ע ורמב"ן שמות לב, א, וכוזרי מאמר א' סי' צ"ז). לשם כך נבחרה צורת שור, שהיא אחת מארבע הפנים שבמרכבה העליונה (יחזקאל א, י). אמנם יש גם פנים אחרות במרכבה, אבל ישראל סברו שבמדבר הם תחת השגחת פני

...ונסיון להכריח את חכמי התורה

אבל אם רק בענין זה היו ישראל חוטאים בעגל, אפשר עדיין שהקב"ה לא היה מחשיב להם חטא זה לזדון אלא רק לשגגה, לולא שהצטרף לענין זה דבר נוסף: לפני שמושה רבינו עולה להר סיני, הוא אומר לישראל: "הנה אֶהְרֵן וְחֹרֶר עִמָּכֶם, מִי בְעַל דְּבָרִים יִגַּשׁ אֲלֵהֶם" (שמות כד, יד). אם תהיינה לכם שאלות, גשו וְשַׁאלוּ את אהרן וְחֹרֶר. הם גדולי הדור בהעדרי, והם יפסקו את כל השאלות. ממילא, מה היו ישראל צריכים לעשות כשסברו שמושה מת? היו צריכים לבוא אל אהרן ואל חור, ולשאול אותם: "למדונו רבותינו! משה איננו. מה נעשה עכשיו?" ואז, או שאהרן וחור היו מכריעים מדעת תורה שלהם מה צריך לעשות, אם אהרן יהיה מעתה המנהיג, או חור, או יהושע או מישהו אחר, או שאהרן (שהיה נביא) היה שואל את הקב"ה, והקב"ה היה אומר לו מה לעשות. הקב"ה היה אומר לו מן הסתם את האמת, שמושה עדיין חי ויחזור במהרה, אבל גם אם האמת היתה שמושה לא היה חי, הקב"ה היה כבר מנקה את אהרן מה לעשות במצב החדש שנוצר.

אבל לא כך נהגו בני ישראל. במקום לשאול את אהרן מה לעשות, הם מכתבים לו מה לעשות: "קום עֲשֵׂה לָנוּ אֱלֹהִים!" (שם לב, א) לא כתוב: "יִקְרָה הָעָם אֶל אֶהְרֵן", אלא: "יִקְרָה הָעָם עַל אֶהְרֵן" (שם). כלומר, הם מעלי, ומכתיבים לו מה לעשות, וכשחור מתנגד, הם הורגים אותו (רש"י שם, ה). לכן החשיב הקב"ה את בני ישראל כמזידים בחטא העגל, ולא כשוגגים, מפני שבמקום לשאול את חכמי התורה מה לעשות, הם הכתיבו להם מה לעשות, ומי שלא הסכים - הרגו אותו. זהו החלק השני של חטא העגל, אי כפיפות לחכמי התורה.

לפני שנים רבות, באחד הסכסוכים שהיו בין הרבנות לממשלה, פנה העיתון "גרוזל פוסט" לכמה אישים ידועים, והציג לפניהם את השאלה: "מהו לדעתך תפקידם של הרבנים?" אחד האנשים שהעיתון פנה אליהם, היה אבי מורי ז"ל. אבי ז"ל ענה להם כך: "לא אנו צריכים לומר לרבנים מה תפקידם, אלא הרבנים הם שצריכים לומר לנו מה תפקידנו". כמובן שהפֶּתַב לא כל כך אהב את התשובה הזאת, אבל זאת היא האמת. עלינו להכפיף את עצמנו לחכמי התורה, ולא לנסות להכפיפם אלינו, להכתיב להם מה לפסוק ומה לעשות.

זוהי טעות חמורה, שאפשר לפגוש בה גם היום. אנו צריכים להתרגל לקבל את דעת חכמי התורה, ולא לומר: "הגדולים לא מספיק מבינים", "הגדולים לא מספיק מעורים בציבור", או כל מיני טענות מסוג זה, שטוענים המון העם. הגדולים יודעים היטיב מה לפסוק! הקטנים הם אלו שלא יודעים, וסבורים שיכולים לומר לגדולים כיצד עליהם לפסוק. זהו עיקר חומרתו של חטא העגל, שמנסים להכתיב לרבנים מה לפסוק.

מה נורא כל כך שישראל רוצים לעשות מקום כזה כבר עכשיו? מה הטענה הגדולה עליהם?

אמנם נכון שישראל טעו בבחירת הצורה שעליה בחר הקב"ה להשרות את שכינתו, הם עשו צורת עגל והקב"ה אמר לעשות צורת כרובים (בקדש הקדשים), אבל טעות זו אינה חמורה כל כך, לכאורה, ואין בה כדי להסביר את הקצף הגדול שיצא עליהם. הרי עוד לא ידעו ולא שמעו את הציווי של "אֱלֹהֵי כֶסֶף וְאֱלֹהֵי זָהָב לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם" (שם כ, כ), שענינו הוא שלא לשנות את צורת הכרובים (רש"י שם, כ), ואם כן הם אינם יודעים עדיין שהקב"ה חפץ בצורת כרובים דוקא ולא בצורה אחרת², וטעו לחשוב שהקב"ה חפץ בצורת עגל. אם כן, על מה חרי האף הגדול הזה על ישראל, על שעשו מקום להשראת השכינה? בגלל שטעו בין צורת כרוב לצורת עגל?!

נראה לעניות דעתי, שהבאור בזה הוא כך: כעסו של הקב"ה לא היה על עצם עשיית העגל. עצם עשיית העגל לא היה עון חמור כל כך, כפי שהסברנו. על מה אפוא היה הכעס הגדול? כנראה שהכעס הגדול היה על כך, שישראל חשבו, שעל ידי שיעשו עגל, יהיה הקב"ה מוכרח להשרות את שכינתו עליו, שכן לפי הבנתם, הנהגת ה' במדבר היתה בבחינת "פני שור", כמבואר ברמב"ן, ועל כן סברו שעל צורה זו יהיה מוכרח הקב"ה להשרות את שכינתו. כל כך היו בטוחים בזה, עד שלא טרחו כלל לברר, האם השכינה אכן שורה על העגל שעשו. הם אינם מצפים לְאוֹת שְׁמִימִית שתודיע להם שהשכינה אכן ירדה לשרות על העגל, [כגון שתרד עליו אש מן השמים, כפי שהיה אח"כ במשכן (ויקרא ט, כד) ובמקדש (דהי"ב ז, א)], אלא מגישים שלמים ויושבים לאכול ולשתות (שמות לב, ו), מתוך "ידיעה" גמורה שעל צורה זו השכינה שורה! על צורת שור, הקב"ה הרי מוכרח להשרות את שכינתו! אם היו מתפללים, "אנא ה', השרה שכינתך על העגל הזה", כמו שאנו מתפללים "השב את העבודה לדביר ביתך", שהשכינה תחזור לירושלים - ה' לא היה כועס כל כך. אבל הם לא עושים כך, אלא סבורים שצורת העגל מכריחה מאליה את הקב"ה להשרות שכינתו עליה; ולחשוב כך, זהו כבר חטא חמור מאד. הקב"ה הוא עילת כל העילות וסיבת כל הסיבות. הוא מעל כל צורה, ומעל כל חוק טבע או חוק אחר, ואי אפשר להכריח אותו לכלום. ממילא, אם עושים עגל - או כל דבר אחר - מתוך מחשבה שעל צורה זו מוכרח הקב"ה להשרות את שכינתו, יש כאן יחס כח עצמי לְדָבָר זולתו ית', וזהו כבר פגם גדול באמונה ביחוד ה'. אין בעולם עצמיות זולת עצמיותו של הקב"ה! כל כח בעולם פועל רק ברצון ה'. ברצון ה' הוא פועל כך, וברצון ה' הוא יכול לפעול אחרת, או שלא לפעול ולהתקיים כלל. זהו לעניות דעתי החומר הגדול שבחטא העגל, שהפכו (בדעתם) את הקב"ה מ"מכריח" ל"מוכרח", ח"ו. על כן נחשב להם חטא זה לעבודה זרה, כי עשו את הקב"ה ל"מוכרח" וכפוף לאיזו שהיא חוקיות, ח"ו.

בכך שלא התפלל למנעו⁶ (זהר ח"א סז, ב). אם היה מתפלל, אולי לא היה יורד מבול⁷.

והנה, כאן בחטא העגל, נוהג משה באופן הפוך מהאופן בו נהג נח במבול. כשמשה מתפלל כאן על ישראל, הוא אומר לקב"ה: "וְעַתָּה אִם תִּשָּׂא חַטָּאתָם, וְאִם אֵין - מִחְנֵי נָא מִסְפָּרָךְ אֲשֶׁר כָּתַבְתָּ! (שמות לב, לב) מלמד שמסר עצמו למיתה עליהם (ברכות לב, א). נח לא התפלל בעד דורו, ומשה כן מתפלל עבור כלל ישראל. בימי נח ה' מוחה את כל היקום ורק נח נשאר לפלטה, וכאן - משה מבקש מהקב"ה שימחה אותו, "מִחְנֵי נָא", כדי שכלל ישראל ישאר לפלטה. זהו תיקון גמור לטעותו של נח, שלא התפלל בעד הדור להצילם מכליון. [והעירו בזה, ש"מִחְנֵי", הן אותיות "מִי נח". לרמז, שמשה רבינו מתקן כאן את מה שקלקל בגלגולו הקודם פְּנַח, ע"י שהפך את "מִי נח" (שנקראו על שמו) ל"מִחְנֵי"⁸].

מדרגתם של ישראל לאחר חטא העגל

ובכל זאת, למרות שמשה מתפלל עבור כלל ישראל ומצליח להצילם, הוא לא מצליח להחזיר את המצב לקדמותו, כפי שהיה לפני החטא. הוא מבקש מה': "אִם אֵין פְּנִיךָ הַלְכִים, אֶל תַּעֲלֶנּוּ מִן־הָאָרֶץ! (שמות לג, טו) רוצה שהשכינה תחזור לשרות בישראל באותה המדרגה שהיתה לפני החטא. ישראל הרי עשו תשובה, עשו משפט בעובדי העגל, התאבלו, "וְלֹא שָׁתוּ אִישׁ עֵדִיו עֲלָיו" (שם, ד), אפשר א"כ להחזיר את המצב לקדמותו. מה אומר לו הקב"ה? - מראה לו שלוש עשרה מידות. "ה' ה', א-ל רחום וְחַנוּן" וכו' (שם, לה, ו-ז). למה נאמר פעמים "ה' ה'" ? אומרת הגמרא: "אני הוא קודם שיחטא האדם, ואני הוא לאחר שיחטא האדם ויעשה תשובה" (ר"ה יז, ב). כלומר, מעכשיו תהיה הנהגה של "אני הוא לאחר שיחטא האדם ויעשה תשובה", ואין זו אותה הנהגה שהיתה קודם החטא. אי אפשר להחזיר את המצב לקדמותו.

זה אולי פירוש הפסוק, "וְנִרְאִיתָ אֶת אֶחָדְךָ, וּפְנֵי לֹא יִרְאוּ" (שמות לג, כג). "וְנִרְאִיתָ אֶת אֶחָדְךָ י", היינו שעכשיו תהיה הנהגת ה' באופן של לאחר שיחטא האדם ויעשה תשובה. ואילו הנהגה של לפני החטא - "וּפְנֵי י" - לא יראו. הנהגה זו לא יכולה להראות כעת. למה? כי הגם שתשובה היא דבר גדול ומועיל מאד, אבל לחזור למצב שלפני החטא ע"י תשובה, זה לא קל. באחרית הימים יתוקן חטא העגל, ונחזור למצב שלפני החטא. אבל עד אז - "וּבְיָוֵם פְּקֻדֵי, וּפְקֻדְתֵי עֲלֵהֶם חַטָּאתָם" (שם לב, לד). "תמיד תמיד כשאפקוד עליהם עוונותיהם, ופקדתי עליהם מעט מן העון הזה" (רש"י שם), לתקנו מעט מעט. כי לא קל להגיע מיד לתשובה גמורה, שמוחקת את החטא עד הסוף.

יום מתן תורה הוא יום גדול וקדוש אצלנו. בשאר ימים טובים - מחלוקת תנאים אם אפשר לקיים את שמחת היום באופן של "כולו לה", בלי "לכם". אבל בשבועות - "הכל מודים דבעינן נמי לכם. מאי טעמא? - יום שניתנה בו תורה הוא" (פסחים סח, ב). והנה, היום שקבלנו בו לוחות אחרונים - יום הכפורים - הוא גם כן יום קדוש. עוד יותר קדוש מחג

מה היה חטאו של אהרן בעגל?

והנה, אהרן לא חטא בדבר הזה - לנסות להכתוב לרבנים מה לעשות - שהרי אהרן היה בצד הנכפה, ולא בצד הכופה. ובכל זאת, גם אהרן נענש קשות על חטא העגל. בגלל חטא זה, רצה ה' להמית את ארבעת בניו, אלא שמשה התפלל עליו, ותפלתו הועילה שרק שנים מבניו מתו, ולא כולם (עי' דברים ט, כ ורש"י שם). [אמנם לנדב ואביהוא היה חטא משלהם שבגללו מתו, אבל כידוע, "הַצֹּר תָּמִים פְּעֻלוֹ" (דברים לב, ד), ואינו מעניש אדם מסויים, אם אדם אחר יסבול מכך שלא בצדק. ממילא, אם לאהרן לא היה מגיע העונש שבניו ימותו, נדב ואביהוא לא היו מתים, למרות שחטאו].

מה היה חטאו של אהרן בעגל? בכתוב נאמר, שאהרן הוא זה שעשה את העגל בפועל (שמות לב, ב-ד). ואולם חז"ל מפרשים, שאהרן לא עשה את העגל כדי לסייע לישראל בתכניויהם, אלא מתוך כוונה טובה עשה אותו. אהרן חשש, שאם יסרב לעשות את העגל, ישראל יהרגו אותו (כמו שהרגו את חור שסרב לאותה בקשה), ואז יתקיים בהם הפסוק "אִם יִהְיֶה בְּמִקְדָּשׁ ה' כִּהְיֶה וְנִבְיָא"³ (איכה ב, כ), ולא תהיה להם תקנה לעולם⁴. לכן מסכים אהרן לעשות את העגל, כדי להציל את ישראל מפלגה שאין אחריה תקומה (סנה' ז, א). [אמנם גם כך נענשו ישראל באופן חמור ביותר על חטא העגל (עי' רש"י שמות לב, לד), אבל אעפ"כ, לו בנוסף לכך היו הורגים את אהרן, מי יודע עד היכן היה העונש מגיע. אולי גם תפילה של משה לא היתה מועילה להצילם מכליון]. ובכל זאת, עם כל הכוונה הטובה, אהרן טעה בחשבונו. אסור היה לו לעשות את העגל, גם לצורך המטרה שלשמה עשאו. היה צריך למסור את נפשו כחור, ולא לעשות את העגל. ולכן, לולא תפילתו של משה, היה נשמד בגלל החטא הזה, כפי שהזכרנו⁵.

מנין ידע משה שה' רוצה להעניש את אהרן? יתכן שה' אמר לו זאת בפירושו. אבל גם אם לא אמר לו בפירושו, יתכן שהבין זאת מתוך תשובת ה' אליו. כשמשה אומר לקב"ה "מִחְנֵי נָא מִסְפָּרָךְ אֲשֶׁר כָּתַבְתָּ" (שמות לב, לב), וה' עונה לו "מִי אֲשֶׁר חָטָא לִי אֶמְחֶנּוּ מִסְפָּרֵי" (שם, לג), הוא מבין שהכוונה היא לאהרן. אותו ה' רוצה למחות. לכן התפלל בעדו, והצליח שרק שני בניו ימותו ולא כולם.

משה מתקן את טעותו של נח

לעומת אהרן שחטא בעגל, משה רבינו דוקא משיג תיקון אישי חשוב בפרשה זו. חז"ל אומרים, שמשה רבינו היה גלגול של נח (עי' תקו"ז קיז, א). והנה, חז"ל אמרו על נח, שכשיצא מן התיבה וראה את העולם חרב, התחיל לבכות. אמר: רבונו של עולם! היה לך לרחם על בריותיך! אמר לו הקב"ה: הֲיֵצֵא שְׂטָא! (מנהיג שוטה) למה לא אמרת כן לפני המבול? אם היית אומר זאת לפני המבול, אולי היתה תפילתך מועילה לבטל את גזרת המבול! (זהר ח"א רנד, ב) חז"ל אומרים, שלכן מכנה הנביא את המבול "מִי נח" (ישעיה נד, ט), כי נח הוא זה שכביכול הביא את המבול,

- אלו לוחות אחרונים, שאז היינו זקוקים לחמלה גדולה ויתרה, כדי שה' יסכים לתת לנו את הלוחות פעם נוספת. אחרי החטא, אין כבר את אותה "אהבה רבה" שהיתה בהתחלה. יש הבדל אם אוהבים מישהו מתוך שמחה, או שאוהבים אותו רק מפני שמרחמים עליו. בהתחלה היתה אהבה בשמחה, ואחרי החטא זו נהיתה אהבה מתוך חמלה, שה' ריחם עלינו, ונתן לנו בכל זאת לוחות אחרונים. עם כל זה, ודאי צריך להודות לה' שנתן לנו חיי עולם, נתן לנו לוחות אחרונים, שלח לנו את משה רבינו עוד פעם, ואפילו עוד פעם קרן אור פניו, זכינו בכל זאת למדרגות גדולות אחרי החטא ע"י התשובה, אלא שצריך להזהר לא לחזור על החטא, לא לחזור על אי ציות לרבנים, לשמוע למה שאומרים חכמי ישראל, ולזכות לחיי עולם.

השבועות. ובכל זאת אין בו סעודה ושום הנאת הגוף. למה? - כי לוחות אחרונים צריך לקבל מתוך תשובה ומתוך תענית. נכון שיש סעודה בערב יו"כ, אבל ביו"כ עצמו אין סעודה. צריך לקבל את הלוחות האחרונים מתוך תענית. מפני שזה לא אותו מצב שהיה לפני החטא. לפני החטא זכינו לחרות משעבוד מלכויות, לחרות ממלאך המות (שמו"ר לב, א), נתבטלה גזרת "פי פיוס אַכְלָךְ מִפְּנֵי מוֹת תְּמוֹת" (בראשית ב, טז), חזרנו למצב של אדם הראשון לפני החטא. ממילא, יכלו לקבל את התורה עם סעודה. אבל בלוחות האחרונים איננו עוד במצב הזה. אנו במצב של אדם הראשון אחרי החטא. ממילא צריכים לקבל את התורה מתוך תענית. אולי מותר לומר, שזהו מה שאומרים בתפלה, "אהבה רבה אהבתנו ה' אלקינו, חמלה גדולה ויתרה חמלת עלינו". "אהבה רבה" - אלו לוחות ראשונים. "חמלה גדולה ויתרה"

השיחה נערכה לפי הבנתו של העורך,
וכל טעות או חסרון (אם ישנם) יש לתלות בעורך בלבד.

1. וזהו שאמר אהרן לאחר שעשה את העגל, "חג לה' מקָהֵר" (שמות לב, ה), ולא אמר "חג לַעֲגֹל מְקָהֵר", מפני שמטרת העגל היתה לעבוד באמצעותו את ה', ולא את העגל עצמו (רמב"ן שם, א). [אבל רש"י פירש: "חג לה' - בלבו היה לשמים. בטוח היה שיבא משה ויעבדו את המקום". משמע שאמר "חג לה'" על הצד שמשו יחזור כבר, ולא ישתמשו בעגל כלל].
2. כך עכ"פ לפי שיטת רש"י (שמות לא, יח), שמעשה העגל קדם לצייווי על בניית המשכן, וממילא גם לצייווי שלא לשנות את צורת הכרובים, הקשור למשכן. ואולם, גם לרמב"ן שסובר שהצייווי על המשכן קדם לחטא העגל, מ"מ את מסירת הצייווי לבני ישראל לא הספיק משה רבינו לבצע עד לאחר חטא העגל (עי' רמב"ן שם לה, א, וכן ויקרא ח, ב).
3. רש"י (סנה"ז, ד א"ה אהרן) פירש, שאהרן כהן ונביא היה. אבל במדרש אמרו: "אמר אהרן, מה אעשה, הרי הרגו את חור שהיה נביא, עכשיו אם הורגים אותי שאני כהן מתקיים עליהם המקרא שכתוב" וכו' (ויק"ר י, ג). הרי שחור הוא הנביא, ואהרן - הכהן.
4. הטעם שְׁעוֹן זה של הריגת כהן ונביא חמור כ"כ, לפי שמצינו שהתורה החמירה מאד בענשו של מי שאינו שומע לכהנים ולנביאים, שהם חכמי הדור ומנהיגיו, וחייבה אותו מיתה; דבשמיעה להם תלוי קיום כל התורה כולה, ואי שמיעה להם הוא הריסת התורה (מהרש"א). [והדברים מתאימים עם מה שבאר כאן הרב שליט"א, שחומרתו הגדולה של חטא העגל היתה במה שניסו לכפות על אהרן וחור כיצד לפסוק, במקום לשמוע בקולם. ולפ"ז, באמת מוטב שיעבדו את העגל - למרות שגם בזה הם חוטאים באי ציות לגדולי הדור - מאשר להרוג את גדולי הדור, שאת זה רצה אהרן למנוע].
5. ובכל זאת, עם כל העונש, אהרן מקבל גם שכר גדול על כונתו הטובה בעשית העגל, כמבואר במדרש: "וַיֵּרָא אֶהָרֶן (שמות לב, ה), מה ראה? אמר אהרן: אם בונין הן אותו, הסרחון נתלה בהן. מוטב שיתלה הסרחון בי ולא בישראל. [אמר] רבי אבא בר יודן בשם ר' אבא: משל לבן מלכים שנתגאה לבו עליו, ולקח את הסייף לחתוך את אביו. אמר לו פדגוגו: אַל תִּיַנֵּעַ את עצמך! תן לי, ואני חותך! הציץ המלך עליו ואמר לו: יודע אני להיכן היתה כוונתך. מוטב שיתלה הסרחון בך ולא בְּבָנֵי. חייך, מן פלטין דידי לית את זייע, ומותר פתורי אַתְּ אכיל, ועשרים וארבע אנונס את נסיב. מן פלטין דידי לית את זייע - "וּמִן הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא" (ויקרא כא, יב). ומותר פתורי את אכיל - "וְהַנְּוֹתֶרֶת מִן הַמִּנְחָה לְאֶהָרֶן וּלְבָנָיו" (שם ב, ג). ועשרים וארבעה אנונס את נסיב - אלו כ"ד מתנות כהונה שניתנו לאהרן ולבניו. אמר לו הקב"ה לאהרן: "אַהֲבֶתָּ צֶדֶק" (תהלים מה, ח), אַהֲבֶתָּ לְצִדֵּק את בְּנֵי, ושנאת מלחייבן, "עַל כֵּן מִשְׁחָךְ אֱלֹקִים אֱלֹקֶיךָ" (שם). אמר לו: חייך, שמכל שבטו של לוי לא נבחר לכהונה גדולה אלא אתה" (ויק"ר י, ג). ועי' גם בתוס' (סנה"ז, ד א"ה כנגד) שפירשו, שהכתוב משבח את אהרן על מה שעשה וכנראה שהשבח הוא על כונתו שהיתה לטובה, הגם שעל כללות המעשה - נענש.
6. כעין זה אמרו במשנה, "פרתו של רבי אלעזר בן עזריה היתה יוצאה (בשבת) ברצועה שבין קרניה שלא ברצון חכמים" (משנה שבת נד, ב). ואמרו בגמרא, "לא שלו היתה אלא של שכנתו היתה, ומתוך שלא מיחה בה נקראת על שמו" (שם). הרי שמי שיכול למנוע דבר מסויים ולא מנעו - נקרא הדבר על שמו, כאילו הוא עשאו.
7. והטעם שלא התפלל, יש מבארים, "לפי שלא היה תמים עם הקב"ה, שהיה מקטני אמונה ולא האמין שהקב"ה יביא מכול, וחשב שמה שצוה הקב"ה לעשות תיבה, היה כדי שיחזרו בתשובה, ואם לא יחזרו לא יביא מכול" ("תולדות יצחק" לר' יצחק קארו, דודו של מרן בעל השו"ע - בראשית ז, כב).
8. ועוד אמרו, שגם בפסוק "וַיִּנְחָם ה' עַל הָרָעָה אֲשֶׁר דִּבֶּר לַעֲשׂוֹת לְעַמּוֹ" (שמות לב, יד), תיבת "וַיִּנְחָם" היא אותיות "מי נח". ובא לכמו, שע"י שמשה התפלל על ישראל, ומחמת זה "וַיִּנְחָם ה' עַל הָרָעָה אֲשֶׁר דִּבֶּר לַעֲשׂוֹת לְעַמּוֹ", תיקן משה את "מי נח" שנקראו על שמו.